

زیارت در اسلام

رضا استادی*

چکیده

زیارت حرم پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، امامان معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام، عالمان دینی و حتی خویشاوندان و دوستان، از کارهایی است که تنها در مذهب تشیع به چشم می‌خورد؛ از این رو بسیاری از اهل سنت به ویژه وهابیان آن را بدعت می‌خوانند. در حالی که احادیث فراوانی در کتب شیعه و سنی وجود دارد که به زیارت سفارش کرده‌اند. زیارت در واقع یک کلاس درس است و زیارت‌نامه‌های امامان و امام‌زادگان عَلَيْهِمُ السَّلَام سرشار از معارف معنوی و آموزه‌های ناب دینی است که این بزرگواران در زمان حیات خود به علت محدودیت حکومت‌های ستمکار، امکان نشر آنها را نداشتند.

زیارت قبر دوستان و خویشاوندان نیز، هم برای زیارت‌کننده و هم برای کسی که به زیارت مزارش می‌روند، سودمند است و برای آنان بهره‌مندی دارد.

یکی از راه‌های زنده نگه داشتن مکتب اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام رفتن به زیارت قبور این بزرگواران و دقت در زیارت‌نامه این بزرگان است که در سیره عملی علمای والامقام جهان تشیع نمونه‌های فراوانی از اهتمام این بزرگواران به زیارت امامان معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام به چشم می‌خورد.

این مقاله ضمن بیان جایگاه زیارت در فرهنگ تشیع و برشمردن انواع زیارت و آثار و برکات آن و نیز ارائه‌ی روایات معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام و سیره عملی بزرگان دینی درباره‌ی زیارت، آن را یکی از راه‌های زنده نگه داشتن مکتب اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام می‌داند.

واژگان کلیدی: زیارت، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، امامان معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام، تشیع، بدعت.

*. استاد حوزه علمیه قم.

ما شیعیان، زیارت اهل قبور می‌رویم، یعنی مثل پنج‌شنبه و شب جمعه مردم می‌روند قبرستان سر قبر اقوام‌شان، سر قبر رفقای خود، سر قبر کسانی که بر آنها حق دارند، این یک نوع زیارت است، زیارت اهل قبور. از این بالاتر به زیارت علما می‌رویم چون آنها هم بالاخره از اهل قبور هستند؛ ولی یک خصوصیتی دارند. پس چه زیارت قبر پدر خودم، چه زیارت قبر نزدیکان خودم، چه زیارت قبر عالمی از علما یا عارفی از عرفای اهل بیت علیهم‌السلام همه یک نوع زیارت است. بعد هم امام‌زاده‌ها هستند. به زیارت امام‌زاده‌ها می‌رویم، زیارت حضرت عبدالعظیم، زیارت فاطمه معصومه علیها‌السلام و از همه این‌ها بالاتر زیارت ائمه و رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و قبرستان بقیع. این زیارات همیشه در بین ما معمول بوده است؛ ارتباط زیارت با سنت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و فلسفه آن چیست؟

آیا زیارت بدعت است؟

وهابی‌ها می‌گویند زیارت رفتن مسلمانان، زیارت پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، زیارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام، بدعت است. (سبکی، ۱۴۱۹ق، ص ۷۰) می‌دانید بدعت یعنی چه؟ بدعت یعنی کسی چیزی که از دین نیست را به دین ببندد. و بدعت حرام است، «إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعَةُ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ص ۷۲) اگر بدعت ظاهر شد، علما باید اعلام مخالفت کنند. بدعت یعنی کسی چیزی را که از دین خدا نیست به دین خدا ببندد. البته اهل علم می‌دانند که بدعت پنج نوع است، یعنی شاید احکام خمس یا احکام اربعه را داشته باشد. ولی معمولاً بدعتی که این جاها گفته می‌شود، بدعت حرام است. یعنی می‌خواهند بگویند زیارت بدعت است و بدعت هم حرام است. یعنی چیزی که در دین نبوده را به دین بستید.

آیا واقعاً زیارت اینطور است؟ آیا واقعاً زیارت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم رفتن بدعت است؟ خیر، بدعت چیزی است که از دین نباشد و به دین ببندند. همه می‌دانند که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نماز را آورده

و فرموده است خوب است نمازهای واجب به جماعت خوانده بشود، ولی نماز نافله نباید به جماعت خوانده شود. حالا کسی این وسط پیدا بشود و بگوید نمازهای نافله را هم به جماعت بخوانید که پیدا شده و گفته این بدعت است. این چیزی است که از دین و جزو احکام شرع نیست. به این طور چیزها بدعت می گویند.

در کتاب‌های معروف و معتبر اهل تسنن بحث زیارت مطرح شده است. مثلاً آمده است: «زَارَ النَّبِيَّ قَبْرُ أُمَّه» (مسلم، ۱۴۱۲ ق، ج ۳، ص ۶۵)؛ پیغمبر ﷺ به زیارت قبر مادرش رفت. این مطلب در کتاب سنن که از مهم‌ترین کتاب‌های روایی خودشان هست، آمده است. پیغمبر ﷺ به زیارت قبر مادرش رفت، اگر زیارت قبور بدعت و حرام بود، اگر زیارت قبر جزء احکام دین نبود، پس چطور در کتاب‌های خود اهل سنت آمده که پیغمبر ﷺ مکرر قبر عثمان بن مظعون را زیارت می کرد؟

بنابر ادعای حاکم نیشابوری روایاتی را که او در مستدرک آورده بنابر شرط شیخین (بخاری و مسلم) تنظیم شده است، بنابراین اگر روایات صحیح مسلم را صحیح می دانید، باید روایات کتاب او را هم صحیح بدانید، چون طبق مقررات آنها است. در مستدرک حاکم هست که: «ان النَّبِيَّ ﷺ زَارَ قُبُورَ الشَّهَدَاءِ بِأَحَدٍ» (حاکم نیشابوری، ۱۳۴۲ ق، ج ۳، ص ۲۹)؛ پیغمبر در احد قبر شهدا را زیارت کرد. وقتی خود پیغمبر ﷺ هم زیارت مادر، هم زیارت یکی از اصحاب و هم زیارت شهدا رفته تکلیف روشن است. اگر وهابی‌ها اشتباه کردند و از ائمه ما فاصله گرفتند تقصیر ما چیست؟

در نگاه پیغمبر ﷺ همان‌طور که قرآن حجّت است، اهل بیت من و کلمات و رفتارشان حجّت است. احادیث بسیاری از ائمه ما رسیده که زیارت بروید، زیارت ثواب دارد. خود پیغمبر ﷺ که زیارت کرده، اهل بیت هم که زیارت کردند و خودشان هم زیارت را تشویق کردند، پس چرا بدعت باشد؟ دیشب عرض کردم روی جهالت و تعصّب چیزی می گوید و پافشاری می کنند.

فلسفه زیارت

اما چرا ما زیارت می‌رویم؟ در زیارات؛ چه زیارت اهل قبور، چه زیارت یک عالم، چه زیارت یک امام‌زاده، و حتی زیارت ائمه و رسول خدا ﷺ، ما فیض می‌بریم و فیضی هم برای آنهاست. یعنی بنده که سر قبر پدرم می‌روم، ثوابی برای من هست و اگر یک سوره حمد هم می‌خوانم ثواب برای او دارد. ما معتقد هستیم که بعد از مرگ هم این‌ها زنده هستند، بعد از مرگ اینطور نیست که دیگر تمام شده باشد، ما معتقد هستیم که با مرگ تمام نمی‌شود. پدر من که از دنیا رفته سر قبرش می‌روم هم برای من فیض است هم برای او. اگر کسی خبر دارد که پدرش گناهکار بوده، وقتی سر مزارش رفت می‌گوید خدایا از سر تقصیراتش بگذر و او را بیامرز.

وقتی سر قبر یک مرجع تقلید می‌رویم، چون معتقد هستیم شخص والا و وارسته‌ای است می‌گوییم خدایا مقامش عالی است متعالی کن، خدایا در رحمت خودت او را غوطه‌ور کن، هم او فیض می‌برد و هم ما فیض می‌بریم. وقتی کنار قبر حضرت معصومه علیها السلام می‌رویم، قرآن می‌خوانیم، نماز می‌خوانیم، مناجات می‌کنیم، آن‌جا می‌گوییم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَخْتِمَ لِي بِالسَّعَادَةِ فَلَا تَسْلُبْ مِنِّي مَا أَنَا فِيهِ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۹۹، ص ۲۶) این هم برای ما خوب است و هم به تناسبش برای آن‌ها.

وقتی زیارت ائمه هم می‌رویم همین‌طور است، زیارت رسول خدا ﷺ می‌رویم هم همین‌طور است. ما استفاده می‌کنیم و آن‌جا صلوات می‌فرستیم و هر صلوات ما باعث ترفیع درجات رسول خدا ﷺ است، باعث ترفیع درجات ائمه است. پس زیارت یک کار مشروع و عقلایی است که همه انجام می‌دهند و حتی خود سنی‌ها هم غیر از وهابی‌ها انجام می‌دهند و کاری مشروع و عقلایی است. زیارت هم برای کسی که انجام می‌دهد سود دارد و هم برای میت که به زیارتش می‌روند. البته مسأله زیارت ائمه ما حساب دیگری دارد.

زیارت در مکتب ما یک کلاس است، یک مدرسه است؛ یعنی حالا که ائمه ما به خاطر مشکلاتی که برای شان پیش آوردند، در قطعاتی از تاریخ نتوانستند خودشان را خوب معرفی کنند و نتوانستند شیعه را با واقعیت آشنا کنند، از راه زیارت وارد شدند. گفتند می‌روی زیارت امام حسین علیه السلام، این جملات را بگو؛ می‌روی زیارت امیرمؤمنان علیه السلام، این زیارت‌نامه را بخوان. اینها درس ولایت و عرفان است در همین زیارت و قرائت زیارت‌نامه، اگر به ترجمه و شرحش توجه کنیم، معرفت ما زیاد می‌شود. و این علاوه بر ثواب و فیضی است که عرض کردم، هم ما و هم آنها می‌بریم.

مسأله زیارت در مکتب ما کلاس درس توحید، ولایت، و آشنایی با رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه هدی است. ما در زیارت امام حسین علیه السلام به ایشان عرض می‌کنیم که آقا برای تجدید میثاق آمدیم. یعنی ما با شما پیمان داریم، ما با پیغمبر صلی الله علیه و آله و با خدا پیمان داریم، ما بناست متدین باشیم، ما بناست دین دار باشیم، بناست وفادار باشیم. این بین ما عرفیت دارد، هر سال می‌شنوید که مسئولان و غیر مسئولان، کنار قبر امامت برای تجدید میثاق می‌روند. اگر بناست به شخصی وفادار باشیم، باید به امام حسین علیه السلام وفادار باشیم، اصلاً هدف از زیارت این است که ما بیشتر شناخت پیدا کنیم و یادمان باشد که ما شیعه امام حسین علیه السلام هستیم و باید حرف‌های او را عمل کنیم. یادمان باشد که ما خودمان را شیعه امیرمؤمنان علیه السلام می‌دانیم و باید آنچه امیرمؤمنان علیه السلام می‌خواهد را عمل کنیم. این زیارت رفتن علاوه بر آن ثواب‌ها و فیض‌ها، می‌تواند برای ترقی و تالی روحی و معنوی انسان مفید باشد.

زیارت در سیره علما

مکرر شنیده‌اید که امام امت در طول نزدیک به ۱۵ سال که در نجف اشرف بود، غیر از اوقاتی که بیمار بوده یا نجف نبوده، هر شب به حرم می‌رفته و هر شب زیارت جامعه می‌خوانده است. این برای چیست؟ برای این که خودش را نیازمند می‌داند، برای این که با

خواندن همان زیارت تعالی و ترقی می‌یابد. اگر مراجع تقلید قم را نیز در نظر بگیرید، به همین نتیجه می‌رسید. بنده خودم می‌دیدم که آیت‌الله العظمی گلپایگانی نماز صبح را که در بالاسر حرم حضرت معصومه علیها السلام می‌خواندند پارچه‌ای در دست‌شان بود که کنار حرم می‌انداختند و رویش می‌نشستند مشغول عبادت بودند. یا آیت‌الله العظمی اراکی از خانه به قصد نماز در حرم مطهر می‌آمد. ظهرها نماز خیلی خلوت بود و چند نفری بودند که به ایشان اقتدا می‌کردند، بعد از نماز حتماً مقید بود کنار ضریح برود و زیارت کند.

این زیارت رفتن شیعیان، علما و بزرگان ما و حتی زیارت خود ائمه برای ما درس است؛ وقتی امام صادق علیه السلام به زیارت امیرمؤمنان علیه السلام می‌آید، وقتی امام سجاد علیه السلام به زیارت امیرمؤمنان علیه السلام می‌رود، نمی‌شود این زیارت را سطحی گرفت. حالا جاهلی حرفی می‌زند، چند وهابی از روی نادانی و جهالت یک حرفی می‌زنند، این ملاک نیست/ اگر بناست مکتب اهل بیت علیهم السلام زنده شود، یکی از راه‌هایش همین زیارت است. هر مقدار که می‌توانیم این مهم را ترویج دهیم. پس کسی بگوید زیارت رفتن بدعت است حرف صد در صد باطلی است.

منابع و مأخذ

۱. حاکم نیشابوری (۱۳۴۲ق)، *المستدرک علی الصحیحین*، هند: دایرة المعارف النظامیه.
۲. سبکی، تفی‌الدین (۱۴۱۹ق)، *شفاء السقام فی زیارة خیر الأنام*، حیدرآباد: دائرة المعارف العثمانیه.
۳. مجلسی (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۴. مسلم بن حجاج نیشابوری (۱۴۱۲ق)، *صحیح مسلم*، بیروت، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع.